

המשרד לקליטת העלייה

פעולות ביקורת

נערכה ביקורת במשרד הראשי ובמחוזות המשרד בירושלים, במרכז, בחיפה ובבאר שבע. נבדקו דרכי אישור של הלוואות מקרן המשאבים ליצירת תעסוקה לאקדמאים ובעלי מקצוע המתנהלת בבנק לפיתוח התעשייה; הבדיקה נערכה בבנק ובדיקה משלימה נערכה במשרד הראשי. נבדקו סדרי מתן תמיכה כספית בפעולות לקליטה חברתית. עוד נערכה בדיקה במחלקה לקליטה בהתיישבות שבמשרד. בקשר לבדיקת פעולות הקרן לכיסוי מיסים הנוגעות לעולים — ראה בדו"ח זה עמ' 278.

קרן משאבים ליצירת תעסוקה לאקדמאים ובעלי מקצוע

בהתחשב במספר הגבוה של אקדמאים ובעלי מקצוע בקרב העולים ובצורך למצוא בשבילם מקורות תעסוקה מתאימים וכן מתוך רצון לסייע בקליטת בוגרי המוסדות להשכלה גבוהה במשק החליטה הממשלה במאי 1973 להפעיל משאבים נוספים להשקעות ולמתן מלוות לקידום המערכת הכלכלית בישראל. בעקבות החלטה זו הוקמה בבנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ קרן ליצירת מקורות תעסוקה לאקדמאים ובעלי מקצוע — עולים חדשים וישראלים ותיקים — בסכום של 75 מליון \$: 25 מליון \$ הם חלקה של הממשלה בקרן, ואילו 50 מליון \$ הם חלקו של הבנק. הממשלה הסכימה, שהבנק יגייס את חלקו בקרן בדרך של הנפקת שטרי הון במטבע זר בחוץ לארץ, ובהתאם לכך פרסם הבנק ביולי 1974 בארצות הברית תשקיף על הנפקת שטרי הון בסך 50 מליון \$.

בספטמבר 1973 מונחה ועדה בת 11 חברים לניהול הקרן. חברי הוועדה הם: 6 נציגים של משרד האוצר, משרד המסחר והתעשייה והמשרד לקליטת העלייה — 2 מכל משרד — ו-5 נציגי הבנק; יו"ר מועצת המנהלים של הבנק נתמנה יושב ראש הוועדה. במאי 1974 נחתם הסכם בין ממשלת ישראל לבין הבנק על הקמת הקרן.

בחודשים אפריל — יוני 1975 בדק משרד מבקר המדינה בבנק את סדרי מתן הלוואות מהקרן. בינואר 1976 הושלמה הבדיקה במשרד לקליטת העלייה.

סדרי אישור הלוואות

בישיבה מיום 31.1.1974 קבעה הוועדה את הקריטריונים הבאים לאישור הלוואות: הן יינתנו למימון פרויקטים בתוספת לכספי מימון אחרים, כמו הלוואות פיתוח וזעזוקים, ובלבד שכספי המימון מכל המקורות גם יחד, בכלל זה מהקרן, לא יעלה על השיעורים

הנקובים בטבלה להלן: תקופות ההלוואה יהיו שונות לגבי כל פרויקט בהתאם לאזורים שנקבעו לפי חוק לעדור השקעות הון כמפורט באותה טבלה.

איזור	שיעור המימון מכלל המקורות		שיעור (1) הריבית	משך ההלוואה בשנים
	מפעל מאושר	מפעל אחר		
א'	80%	70%	6.5%	12
ב'	70%	60%	8.0%	10
אחר	60%	50%	9.0%	8

(1) כפוף לשינויים, שעליהם יוסכם עם החשב הכללי. שיעורי הריבית הנחוגים מאפריל 1975 נעים בין 8% ל-12% לשנה, בהתאם לאיזור.

לגבי מקרים מיוחדים ימליץ המשרד בפני הוועדה לקבוע לפרויקט שיעור מימון שונה מזה שהיה מגיע לו לפי האיזור שבו הוא ממוקם.

בישיבה מיום 20.2.1975 קבעה הוועדה, כי מפעלים חדשים, שיעסיקו עולים חדשים — אקדמאים ובעלי מקצוע — כשהעולים יהיו לפחות 40% מכלל המועסקים במפעל, יהיו זכאים אותם מפעלים — להלוואות — בשים לב לאיזור בו ממוקם המפעל אך סכום ההלוואה לא יעלה על 100,000 ל"י בגין כל עולה; מפעלים קיימים, שיתחייבו לקלוט עולים אקדמאים ובעלי מקצוע כתוצאה מפיתוח והרחבה, כשעולים אלו יהיו חוספת עובדים — לפחות בשיעור 10% — על אלה המועסקים יהיו זכאים אותם מפעלים להלוואה עד 50,000 ל"י בגין כל עולה נקלט — לאמור מי שנתקבל לעבודה על ידי המפעל לכל המוקדם שלושה חודשים לפני תאריך הגשת הבקשה. בתנאים מסוימים יכולים העובדים להיות גם ישראלים ותיקים.

בתקופה מינואר 1974 עד סוף דצמבר 1975 אישרה הוועדה 88 הלוואות בסך כ-124 מליון ל"י לקליטת כ-2,000 עובדים. עד סוף 1975 שיחרר הבנק ל-63 לווים כ-35 מליון ל"י. בין מקבלי ההלוואות חברות ממשלתיות, מפעלים פרטיים, מפעלי הסתדרות וקיבוציים. ההלוואות ניתנו לענפי תעשייה ושירותים שונים.

לגבי השאלה באלן מקצועות יש צורך ליצור מקורות תעסוקה נוספים החליטה הוועדה בישיבתה מינואר 1974, שהמשרד לקליטת העלייה ומשרד העבודה יקבעו מדי פעם בפעם, מהם המקצועות שיילקחו בחשבון בעת אישור ההלוואות. לא נקבעו קוי הנתייה כלליים בענין זה; המשרד לקליטת העלייה הסביר בינואר 1976, כי קביעה לגופה של כל בקשה נעשית בעת הדיון בה. בדיקה מסורגת של הלוואות שאושרו העלתה, שהוועדה אישרה הלוואות למטרות מגוונות ולהעסקת עובדים במקצועות אקדמאים ואחרים כולל שירותים, כפי שמשקף בדוגמאות הבאות:

1. בפברואר 1975 אישרה הוועדה למפעל תעשייתי גדול הלחאה בסך 8.8 מליון ל"י — לתוספת השקעה במחלקה חדשה — לתקופה של 8 שנים וברבית של 12% לשנה; במחלקה אמורים היו להיות מועסקים 110 אקדמאים ובעלי מקצוע. ביולי 1975 הועסקו במחלקה לפי נתונים שבידי המשרד 104 עובדים במקצועות שונים, כולל שירותים ועובדי מינהל.

2. בינואר 1975 אישרה הוועדה למפעל תעשייתי אחר הלחאה בסך 4.7 מליון ל"י לתקופה של 18 חודש ברבית של 15% לשנה לשם מימון הגדלת המלאי של מוצריו. הבקשה נומקה בכך, שירידת היצוא של מוצרי המפעל משמעה צמצום הייצור ופיטורי 150 פועלים עולים. המשרד הסביר, שאמנם מדובר בהלחאה חריגה — הלחאה להון חוזר — אך הוחלט עליה כדי למנוע פיטורי עולים באזור פיתוח שקשה היה למצוא להם מקומות עבודה אחרים.

3. בפברואר 1975 אישרה ההועדה לפארק הזואולוגי רמת-גן בע"מ* הלוואה בסך מליון ל"י לתקופה של 5 שנים בריבית של 15% לשנה ובמאוס של אותה שנה הגדילה את הסכום ל-1.5 מליון ל"י עבור העסקת 20 עולים אקדמאים קשישים בתפקידים שונים כמו קופאים, שוערים וחצרנים. עד אמצע ינואר 1976 קיבלה החברה על חשבון ההלוואה סך 300,000 ל"י עבור העסקת 4 עולים כאלה.

4. בתחילת ספטמבר 1975 אישרה ההועדה לחברת מבני תעשייה הלאומית בסך 17 מליון ל"י לצורך הקמת מבני מלאכה ותעשייה במקומות שונים בארץ. במבנים אלה יוקמו יחידות מלאכה בגודל של 30 מ² עד 100 מ² כל אחת להשכרה לעולים בעלי מלאכה ועירה.

לדעת הביקורת מצביעים המקרים המתוארים לעיל על כך, שהגדרת מטרות הקרן אינה ברורה כל צורכה. אין זה רצוי שעל שימוש באמצעים מוכוונים ונתמכים מתוך קרן בהיקף כה גדול יוחלט לגבי כל מקרה ומקרה לגופו בלבד, בלא שיש קווים מנחים כלליים מוגדרים די הצורך. לדעת הביקורת מן הנכון, שהמשרד יחד עם המשרדים האחרים המיוצגים בוועדה, יבקשו הנחיות מהממשלה בדבר מטרות הקרן בהתחשב בנסיכון שהצטבר עד כה.

פיקוח ומעקב

חוזי ההלוואות, שנחתמו עם הלואים, כוללים התחייבות של הלווה להמציא הן למשרד לקליטת העלייה והן לבנק מתום שישה חודשים מחתימת תווה ההלוואה דין וחשבון חצי שנתי מאושר על ידי רואה חשבון בדבר העסקת העובדים, שבגינם ניתנה ההלוואה. הדו"ח צריך לכלול את שם המועסק, תאריך קבלתו לעבודה, מקצועו, העבודה שבה הוא מועסק, וכמה ימים הוא כבר עובד; ולגבי עולה מועסק יש להוסיף גם את מספר תעודת העולה ותאריך עלייתו. עד סוף מאי 1975 נחתמו, לפי נתוני הבנק, חוזים עם 50 לואים, אך עד תחילת פברואר 1976 נתקבלו במשרד דו"חות רק מ-10 לואים. המשרד התחיל בבדיקת הדו"חות, וגם הבנק הודיע, שמחלקת המעקב שלו ניגשת לבדיקת הנושא.

תמיכה כספית בפעולות לקליטה חברתית

קליטה חברתית מוצלחת היא אחד התנאים החשובים להשתרשותם של העולים בארץ. קליטה חברתית היא מושג רחב, שמשמעותו העיקרית יצירת תנאים המאפשרים לעולה ולבני ביתו להשתלב בחיי הארץ, דבר המותנה גם ביצירת נכונות והבנה מצד האוכלוסיה סביבה הוותיקה לקלוט אותו. האגף לתכנון ולמחקר של המשרד עורך באמצעות הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מעקב שוטף אחרי קליטתם של עולים, בכלל זה קליטתם החברתית.

המשרד תומך תמיכה כספית בגופים, העוסקים בקליטת עולים ובעיקר בקליטתם החברתית. המדובר הוא בארגונים ישראליים, מועדוני עולים, מרכזים קהילתיים וועדי קליטה מקומיים, הפועלים ליד הרשויות המקומיות; ובמיוחד בהתאחדויות עולים. במסגרת פעולותיו בתחום הקליטה החברתית, שהתרחבו במידה ניכרת בשנים האחרונות, מפעיל המשרד את עובדי הסניפים שלו — יש כ-50 סניפים בכל הארץ — ושכין תפקידיהם

* ראה דו"ח על הביקורת בחברה זו ממאי 1975.

לערוך ביקורי בית אצל משפחות עולים ולארגן פעולות חברתיות, כגון מסיבות וטיולים. בתחום זה גם מפעיל המשרד חיילות ומתנדבים מקרב הוותיקים, לרבות אנשי ההתיישבות העובדת.

ריכוז הפעולות בתחום הקליטה החברתית הוא בידי המחלקה לקליטה חברתית של המשרד (להלן המחלקה), שבה שישה עובדים במשרד הראשי; היא מפעילה עוד 8 עובדים במחוזות.

ההוצאה למעשה לפעולות בתחום קליטה חברתית הסתכמה בשנת הכספים 1974 ב־6,314,726 ל"י והתקציב לשנת 1975 הסתכם ב־9.8 מליון ל"י.

בתודשים אפריל עד נובמבר 1975 בדק משרד מבקר המדינה לסירוגין פעולות המשרד בתחום הקליטה החברתית. הבדיקה נערכה במחלקה במשרד הראשי ובארבעת המשרדים המחוזיים והתייחסה בעיקר להקצבות להתאחדויות העולים, למועדוני עולים למרכיבים קהילתיים ולארגונים ישראליים.

התאחדויות עולים

המשרד השתתף בשנים 1973–1975 בהוצאותיהן של כ־20 התאחדויות עולים. התאחדות היא מסגרת ארגונית של יוצאי מדינה מסוימת או איזור גיאוגרפי. ההתאחדויות נהוגות לקבל את פני העולים בנמלי הכניסה לארץ ולאחר מכן הן משמשות לעולה, כתובת לפניותיו, ומספקות לו מידע כללי על זכויותיו ועל התנאים בארץ, ויש שמסייעות לו במציאת מקום עבודה. כן פועלות ההתאחדויות למען קליטתו החברתית של העולה בדרך של ארגון פעולות הסברה ותרבות ועריכת מסיבות ומפגשים חברתיים. חלקן אף נותנות סיוע חומרי לעולים נזקקים בדרך של הלוואות. ההתאחדויות, במיוחד הגדולות, מחזיקות משרד ראשי, סניפים ולפעמים גם מועדון עולים, ומועסקים בהן עובדים בשכר ומתנדבים מקרב חבריהן. עד להקמת המשרד בסוף 1968 ניתנה התמיכה להתאחדויות העולים על ידי הסוכנות היהודית וההסתדרות הציונית העולמית. מאז 1969 התחיל המשרד לתמוך בהתאחדויות, אבל יחד עם זאת לא פסקה התמיכה של הסוכנות היהודית וההסתדרות הציונית העולמית. בשנת הכספים 1974, הסתכמה תמיכת המשרד ב־1.6 מליון ל"י, מזה ניתנו 85% ל־5 ההתאחדויות הגדולות — התאחדות עולי ברית המועצות (39%); עולי ארצות הברית וקנדה (15.5%); עולי אמריקה הלטינית (15%); עולי רומניה (8%), ועולי צרפת וצפון אפריקה (7.5%). ההקצבה ל־1975 הסתכמה ב־1.8 מליון ל"י, מזה 83% לאותן חמש ההתאחדויות הגדולות.

בטבלה בעמ' הבא פרטים על סכומי ההשתתפות, שנתן המשרד להתאחדויות העולים בשנות הכספים 1973 ו־1974 והקצבה מיועדת לשנת הכספים 1975 מתוך פרט תקציבי שנועד למטרה זו.

המחלקה דורשת מההתאחדויות להגיש לה הצעות תקציב — תכנית פעולה — לכל שנת כספים, דיווח תלת־חודשי על הוצאות ותקבולים ודו"ח שנתי מסכם. המשרד לא קבע מתכונת להגשת התקציב השנתי וכל התאחדות, במידה שהגיש תכנית, עשתה זאת לפי דרכה. המחלקה נוהגת לשחרר את ההשתתפות בשיעורים תלת־חודשיים שווים. המחלקה שחררה בדרך כלל את הכספים עוד לפני שקבלה את דו"חות הביצוע או בלא שקבלה אותם בכלל.

סכומי ההשתתפות של המשרד להתאחדויות העולים בשנים 1973-1974 וההקצבה המיועדת לשנת הכספים 1975

שנת הכספים 1973 (השתתפות למעשה)		שנת הכספים 1974 (השתתפות למעשה)		שנת הכספים 1975 (הקצבה)		שם ההתאחדות
% מס"ה	ס"ה (ב"י)	% מס"ה	ס"ה (ב"י)	% מס"ה	ס"ה (ב"י)	
29.6	350,000	39.0	630,000	42.4	750,000	התא' עולי בריה"מ(1)
20.6	243,500	15.5	250,000	14.4	255,000	התא' עולי אמריקה וקנדה
13.9	165,000	15.4	248,912	11.3	200,000	התא' עולי אמריקה הלטינית
10.1	120,000	8.0	130,000	7.6	135,000	התא' עולי רומניה
8.4	100,000	7.5	120,000	7.1	125,000	התא' עולי צרפת וצפון אפריקה
3.4	40,000	5.0	80,900	4.5	80,000	התא' עולי בוכרה
—	—	2.5	40,000	4.5	80,000	התא' עולי גרמניה(1)
3.5	42,000	3.0	49,000	2.8	50,000	התא' עולי בריטניה
2.5	30,000	1.2	17,500	2.0	35,000	התא' עולי איראן
2.2	25,000	1.8	28,000	1.7	30,000	התא' עולי תורכיה
2.2	25,000	—	600	—	—	התא' עולי הודו
1.3	15,000	0.3	5,000	—	—	התא' עולי פולין
2.3	27,500	0.8	13,375	1.7	30,000	יתר ההתאחדויות(2)
100.0	1,183,000	100.0	1,613,287	100.0	1,770,000	ס"ה

- (1) החל ממחצית שנת 1974 פוצלה ההתאחדות לשתיים — בריה"מ וגרמניה — שכל אחת מהן קיבלה הקצבה בנפרד.
 (2) התאחדויות, שההקצבה להן נעה בין 1,500 ל"י ל-7,000 ל"י בשנה; ב-1973 היו שמונה התאחדויות כאלה, ב-1974 — ארבע וב-1975 — חשע.

להלן נתונים שנמצאו במשרד על הצעות התקציב, על ההוצאות של חמש ההתאחדויות הגדולות ועל השתתפות המשרד בהן בשנות הכספים 1973 ו-1974 (באלפי ל"י):

שער השתתפות המשרד ביחס להוצאה למעשה		שער השתתפות המשרד ביחס להצעת התקציב		השתתפות המשרד		הוצאה למעשה		הצעת התקציב		שם ההתאחדות
1973	1974	1973	1974	1973	1974	1973	1974	1973	1974	
(ב-%)	(ב-%)	(ב-%)	(ב-%)							
20.2	36.0	—	22.9	350	630	1,730	1,748	—	2,756	התא' בריה"מ
(1)41.3	25.5	—	—	244	250	(1)442	979	—	—	התא' ארה"ב וקנדה
(1)45.9	56.0	26.3	37.1	165	249	(1)268	444	626	670	התא' אמלי"ט
30.7	33.7	25.2	24.0	100	120	328	356	400	500	התא' צרפת וצפון אפריקה
93.0	73.2	85.7	—	120	130	129	177	140	—	התא' רומניה

- (1) על פי דרישות ביצוע לתקופה מ-1.4.1973 עד 30.11.1974. הואיל ונתקבלו דרישות ביצוע רק לגבי חשע חודשים, חושב השיעור על פי דרישות אלו ביחס ל-75% מההשתתפות של השנה.

מהטבלה יוצא, שלא כל ההתאחדויות הגישו הצעות תקציב ודו"חות ביצוע כפי שדרש המשרד והתיעוד גם אינו מבהיר, על פי אלו שיקולים נקבעו שיעורי התמיכות. המשרד בתשובתו בפברואר 1976 הסביר, שהוא אמנם דורש מכל התאחדות להגיש את הצעת התקציב, אך למעשה הוא לא היה יכול להתבסס על ההצעות לקביעת גובה ההשתתפות, הואיל, והתכניות הורכבו לפי תכנון ההנהלות של ההתאחדויות, וביטאו את הרצוי להן, כאשר המשרד הוא להן רק אחד ממקורות ההכנסה; וגם לא היה יחס בין דרישות ההתאחדויות לבין מה שהיה באפשרותו להעניק להן. לדעת הביקורת, גופים בעלי אופי ציבורי קשה להם, יותר מאשר לגופים עסקיים, להגיש הצעות תקציב מציאותיות, אך לא יהיה נכון לוותר על קביעת נהלים, שהיה בהם משום תמריץ להגשת תכנית פעולה מציאותית ככל האפשר ועשיית מאמץ רציני למימוש התכנית.

דו"חות הביצוע של ההתאחדויות הגדולות שהיו ברשות המשרד לא היו מאושרים על ידי רואה חשבון. בהתחשב בהיקף ההשתתפות בהתאחדויות אלה יש מקום, שהמשרד יתנה את מתן ההשתתפות בקבלת דו"חות ביצוע מאושרים על ידי רואה חשבון או בעריכת בדיקות מדגמיות בספרי ההתאחדויות על ידי חשבות המשרד.

כל התאחדות המקיימת מועדון עולים מקבלת מחוץ להקצבה גלובלית שלה הקצבה לקיום המועדון (ראה להלן). כן משתתף המשרד בשיעורים שונים בהוצאה על פעולות ספציפיות על ידי ההתאחדויות, כגון מסיבות חג, טיולים, תרגום חוברות. בשנת 1974 הסתכמה ההשתתפות לארבע מבין חמש ההתאחדויות הגדולות ב-238,000 ל"י בקירוב. המשרד שאף להגיע לקריטריונים, שעל פיהם ייקבע שיעור התמיכה לכל אחת מהתאחדויות. עוד בינואר 1969 הטיל סגן שר הקליטה על ועדה בראשותו של איש ציבור, להמליץ על קריטריונים, שישמשו בסיס להשתתפות המשרד בפעולות של ההתאחדויות. במאוס 1969 הגישה הוועדה את המלצותיה ובה הקריטריונים הבאים: החזקת גרעין אדמיניסטרטיבי של ההתאחדות; החזקת מועדונים והיקף הפעולות התרבותיות והחברתיות; מספר העולים, שהגיעו בשלוש השנים שלפני השנה, שבה ניתנת ההשתתפות והתחזית של העולים לשנת ההשתתפות ולשנה שלאחריה. הוצע, כי שליש מההשתתפות ייועד להחזקת הגרעין האדמיניסטרטיבי, שליש להחזקת המועדונים שברכיזי העולים והשליש הנותר לפעולות חברתיות ותרבותיות, כאשר חלקו של המשרד בהוצאות — מסיבות, טיולים, כנסים וכו' — יהיה 40% מההוצאה ובגבולות הסכום שהוקצב למטרה זו. המשרד אמנם אימץ בשעתו את המלצות הוועדה, אך הן לא הופעלו למעשה; בהעדר קריטריונים מוגדרים בכתב ותיעוד על דרכי קביעת ההשתתפות לגבי כל התאחדות והתאחדות נעשתה לא במעט החלוקה מתוך היענות לדרישות שהועלו בפניו.

המשרד בתשובתו הסביר, שהקריטריונים, שנקבעו על ידי הוועדה משנת 1969, לא עמדו במבחן המציאות, ושבין השיקולים שלפיהם הוא קבע את סכומי התמיכה היו מספר העולים שהגיעו בשתיים עד שלוש השנים האחרונות, והרכבם, גובה ההשתתפות של הסוכנות היהודית, ההוצאות המינהליות הקבועות של ההתאחדות ומבצעים מיוחדים שתוכננו על ידה. לדעת הביקורת חשוב, הן מבחינת ניהול תקציבי תקין והן מבחינת הציבורית שבדבר, שהמשרד יחדש ויסכם בהקדם את תהליך קביעת הקריטריונים. מאחר שגם הסוכנות היהודית וההסתדרות הציונית העולמית נותנות תמיכות כאלה לאותה מטרה וכדי לייעל ולחסוך בהוצאת כספי ציבור, דרוש גם שקביעת הקריטריונים והחלטות המשרד יתחשבו בעובדה, שתמיכות להתאחדויות ניתנות ממקורות אחדים.

המשרד הודיע, שבבקבות הביקורת ונסיון העבר הוא גיבש מסקנות שייושמו לקראת שנת הכספים 1976. בדעת המשרד לדרוש מההתאחדויות לצמצם את מנגנוניהן, להפסיק

לטפל בנושאים שלדעתו אינם מתפקידן, כגון אמרגנות ותעסוקה, ולהעביר את הדגש אל הפעלת סניפים. היועץ הכלכלי של השר יתבקש להציע קריטריונים חדשים בהתבסס על המלצות הוועדה משנת 1969; סוכם לפנות לסוכנות היהודית ולהציע לה קביעת מדיניות משותפת מעבר לתיאום שהיה קיים בעבר. כן ניתנו הוראות להכין טפסים מתאימים ואחידים לדיווח ולהקפיד על כך, שלא ישוחררו כספים לפני קבלת דו"חות ביצוע.

מועדוני עולים

ביישובים שונים בארץ פועלים מועדוני עולים, שבחלקם מוחזקים על ידי התאחדויות עולים ובחלקם על ידי רשויות מקומיות וגורמים ציבוריים אחרים (למשל, מועצות פועלים, עמידר, עמיגור). בשנת 1974 שילם המשרד תמיכות בסכום כולל של 660,000 ל"י, שלפי רישומי המחלקה התייחסו ל-49 מועדונים. ההקצבה לשנת הכספים 1975 הסתכמה ב-1,600,000 ל"י; נוסף על כך העמיד האפטרופוס הכללי לרשות המשרד להקמת מועדוני נים חדשים ושפוצם של מועדונים קיימים סך 140,000 ל"י מכספי עובונות.

(א) המועדונים המציאו בדרך כלל דו"חות ביצוע תלת-חודשיים, אך הם לא גדרשו להגיש הצעות תקציב או תכניות פעולה. ההשתתפות של המשרד ניתנה בשיעורים שונים עד 100% של ההוצאה למעשה של המועדון. המשרד הסביר, שגודל ההשתתפות נקבע על ידי היחידה המחזית לקליטה חברתית בהתחשב במצב הישוב, שבו נמצא המועדון ובמצבם החברתי של העולים בו. בתיקי המשרד לא נמצא תיעוד בדבר התבססות על שיקולים אלה לגבי קביעת סכומי ההשתתפות למועדונים וגם לא היה מידע על מקורות מימון נוספים של המועדונים.

(ב) כמוטב על גבי המחאות הכסף למועדונים צויין שם המועדון. מועדונים אלו בדרך כלל אינם גופים משפטיים ולמשרד לא הייתה ידיעה, מה הם תהסדרים הכספיים הקיימים בכל מועדון ומי הם מורשי החתימה. המשרד לא בדק בדרך מדגמית את ניהול הכספים של המועדונים. בנסיבות אלה אין ודאות, שהכספים אמנם הגיעו תמיד לידי המוסמכים להשתמש בהם. באוקטובר 1975 פנה המשרד אל המועדונים וביקש פרטים על מעמדם המשפטי ועל חשבוניותיהם בבנק.

מרכזים קהילתיים *

ביישובים שונים קיימים מרכזים קהילתיים, שברובם הגדול הם מרכזי תרבות וספורט (מת"נסים), שהוקמו על ידי החברה למרכזי תרבות, נוער וספורט בע"מ. עיקר תפקידם של המת"נסים לפתח פעילות מועדונית ולשמש מקום מיפגש וביילוי לקבוצות אוכלוסייה, לרבות עולים. המשרד משתתף בשיעור של עד 50% מן ההוצאות שהיו למרכז בגין הפעילות השוטפות שלו, שבהן השתתפו גם עולים חדשים. בשנת 1974 שילם המשרד הקצבה של 245,000 ל"י ל-23 מרכזים קהילתיים: 89,000 ל"י ל-7 מרכזים במחוז ירושלים; 71,000 ל"י — ל-8 במחוז המרכז; 57,000 ל"י — ל-4 במחוז הדרום; ו-28,000 ל"י במחוז הצפון. בשנת הכספים 1975 נועד סך של 400,000 ל"י ל-35 מרכזים קהילתיים. סכומים אלה אינם כוללים את השתתפות המשרד בפעולות מיוחדות, כגון טיולים ומסיבות חג, שמומנו מסעף "פעולות קליטה חברתית".

ארגונים ישראליים

מזה כמה שנים משתתף המשרד ב־50% מההוצאה על פעולות חברה ותרבות לעולים של ארגונים ישראליים, מהם שלושה ארגוני נשים הפועלים ברחבי הארץ, העורכים פעולות חברה ותרבות לעולים; בשנת 1974 שילם המשרד ל־6 ארגונים 200,000 ל"י וב־1975 נועדו 300,000 ל"י ל־8 ארגונים. כן שילם המשרד בשנת הכספים 1974, ישירות לסניפים של ארגוני הנשים 38,000 ל"י (כ־33,000 ל"י לארגון אחד). מאחר שהוצאות הסניפים נכללות בדו"חות הביצוע של מרכזי הארגונים, אין להוציא מכלל אפשרות, שבמקרים אלו ניתנה ההשתתפות פעמיים בעד אותה פעולה. בעקבות הביקורת הוציאה המחלקה ב־10.8.1975 הוראה למחוזות, שלא להתחייב לסכומים כלשהם עבור פעולות של סניפי הארגונים.

השתתפות המשרד ניתנה על סמך דו"חות ביצוע תלת חודשיים, שהארגונים הגישו למשרד. הביקורת עמדה על כך, שיש לבסס את התשלומים על דו"חות ביצוע מפורטים ובדוקים.

ממצאי מעקב

הלוואות לעולים לרכישת דירה

דו"ח שנתי 24, עמ' 568

חשיבות מיוחדת נודעת לכך, שהעולים והמועמדים לעלייה יקבלו מידע מפורט ומעודכן על תנאי הלוואות לרכישת דירה. המשרד לא פעל במידה מספקת כדי להבטיח הבאת המידע לידיעת העולים. החוברת בדבר תנאי הלוואה לעולים, שהייתה בשימוש ב־1973, פורסמה בנובמבר 1971 ולא הובאו לפרסום תנאים חדשים, שנכנסו לתוקף ביולי 1972 ובדצמבר 1972 והיוו שינוי מרחיק לכת מהתנאים הקודמים.

ביוני 1974 פורסם "מדריך לעולה" ובו מידע מעודכן על תנאי הלוואות.

משרד מבקר המדינה דן עם המשרד לקליטת העלייה על הצורך למצוא דרך נאותה להביא לידיעת העולים, בין באופן כללי ובין בכל מקרה, את האפשרות של ערר על החלטות בענייני שיכון בפני ועדת הערעורים.

המשרד פרסם באמצע 1975 מאמר בעתון בשפה הרוסית על פעולות ועדת הערעורים ואופן הפניית הבקשות אליה, ובסוף אותה שנה פורסם המאמר פעם נוספת בשבועון באותה שפה.